

วิธีการพึ่งพระรัตนตรัยในชีวิตประจำวัน

How to rely on the Triple Gem in Daily Life

พระเทพ ปิยสีโล (พึงทองคำ)¹ และ ศิริโรจน์ นามเสนา²

Phra Thep Piyasilo (Phuengthongkham) and Sirirote Namsena

Received: February 20, 2024

Revised: June 26, 2024

Accepted: September 02, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการพึ่งพระรัตนตรัยในชีวิตประจำวัน โดยวิเคราะห์ความหมายและลักษณะเด่นของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งชาวพุทธถือเป็นสรณะอันประเสริฐ มีคุณค่ามากกว่าสิ่งมีค่าใด ๆ และมีอิทธิพลทั้งในชีวิตประจำวันและพิธีกรรมทางศาสนา การพึ่งพาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์มีหลายลักษณะ บางครั้งในยามทุกข์ บางครั้งในยามสุข เมื่อรู้สึกกลัว เหนงา หรือไม่มีที่พึ่งใจ ชาวพุทธจะหันไปพึ่งพิง บางครั้งในยามที่มีความสุขก็จะไปวัด พึ่งธรรม หรือร่วมพิธีเวียนเทียนประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับยุคพุทธกาลที่มีการพึ่งพาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ตลอดชีวิต เมื่อชาวพุทธดำรงชีวิตด้วยความรู้ ความตื่น และความเบิกบาน ที่เปี่ยมไปด้วยกรุณา ความบริสุทธิ์ และปัญญา ชีวิตจะสว่างไสวไม่มีมถมน การพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ตามหลักพระพุทธศาสนาใช้วิธีอาศัยความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และจิต เรียกว่า ความรู้จากอายตนะ 6 การน้อมนำพระรัตนตรัย มาเป็นที่พึ่งในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ในยามกิน ยามนอน ยามออกจากบ้าน หรือเมื่อเผชิญภัยหรือวิกฤต เป็นการสร้างกุศลธรรมที่แสดงถึงศรัทธา ความเลื่อมใส และความเคารพ ซึ่งจะนำไปสู่การละกิเลสได้ในที่สุด

คำสำคัญ: วิธีการพึ่ง, พระรัตนตรัย, ชีวิตประจำวัน

¹ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตาก; Tak Provincial Office of Buddhism

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: nattha915628@gmail.com, Tel. 082-9359562

Abstract

This academic article aims to study how to rely on the Triple Gem in daily life by analyzing the meaning and features of the Buddha, the Dhamma, and the Sangha, which Buddhists consider to be the most excellent refuge, more valuable than any other valuable things, and have influences in both daily life and religious ceremonies. Relying on the Buddha, the Dhamma, and the Sangha has many characteristics. Sometimes in times of suffering, sometimes in times of happiness, when feeling afraid, lonely, or having no place to rest, Buddhists will turn to rely on. Sometimes in times of happiness, they will go to the temple, listen to the Dhamma, or join the candle procession ceremony. This is consistent with the Buddhist era, where people relied on the Buddha, the Dhamma, and the Sangha throughout their lives. When Buddhists live their lives with knowledge, awakening, and joy filled with compassion, purity, and wisdom, their lives will be bright and not dark. According to Buddhism, relying on these sacred things uses the knowledge gained from the five senses: eyes, ears, nose, tongue, body, and mind, which is called knowledge from the six senses. Relying on the Triple Gem as a refuge in daily life, such as when eating, sleeping, leaving home, or when facing danger or crisis, is the creation of virtuous Dhamma that demonstrates faith, devotion, and respect, which will eventually lead to the abandonment of defilements.

Keywords: How to Rely on, Triple Gem, Daily Life

บทนำ

พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาแห่งพระไตรรัตน์ เป็นศาสนาเดียวในโลกที่มีพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีกระบวนการเข้าถึงที่ตื่นรู้ สู่สัมมาปฏิบัติ ลงชดการดำเนินชีวิตในสายกลาง ซึ่งวัดได้จากการที่ชาวพุทธได้รู้ เข้าใจ มีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย โดยรู้ และเข้าใจตามไตรสิกขา มีสัมมาทิฐิ เห็นถูกต้องในพระรัตนตรัย เข้าใจในเหตุผลตามหลักปฏิจจสมุปบาท ในกรรม ชั้น 5 มรรคมืองค์แปด มีศรัทธามั่นคงตามหลักตถาคตโพธิสัตถา (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), 2532) ที่เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงมีพระคุณ 9

ประการ ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ คือ เราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึง ภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้ก็สามารถเข้าถึงภูมิสูงสุด บริสุทธิ์ หลุดพ้นได้ทรงบัญญัติไว้เป็นแบบอย่าง เมื่อมีความเชื่อในพระพุทธรัตนแล้ว สิ่งที่มาคือ ปฏิบัติ ตามพระธรรมรัตนคำสอน เชื่อมต่อถึงสังฆรัตนโดยมีพุทธบริษัท 4 ในฐานะสังคมพุทธ มีพระสงฆ์ เป็นต้นแบบแห่งการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยเป็นเสา 3 ต้นค้ำยันกันไว้อย่างมั่นคง แต่ละเสานั้นทำหน้าที่ที่สำคัญ โดยพระพุทธรัตน ทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางการตื่นรู้ พระธรรมรัตน ทำหน้าที่นำสมาธิปฏิบัติ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นแนวทางดำเนินชีวิต

ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะอุบัติขึ้นในโลก มนุษย์ทั้งหลายได้พากันหาที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น ต้นไม้ ภูเขาแม่น้ำ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พาร้อง ฟาผ่า ดิน ลม ไฟ เป็นต้น เนื่องจากความกลัวภัยต่าง ๆ ตามธรรมชาติเหล่านี้จะทำอันตรายต่อตนเองและครอบครัว รวมไปถึงญาติพี่น้องหรือ สัตว์เลี้ยงของตนซึ่งเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ให้คุณให้โทษแก่มวลมนุษย์จึงพากันนับถือบูชา ตามบรรพบุรุษที่ได้กระทำสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน จึงเกิดการสร้างสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น เทวรูป ทองเหลือง ทองหล่อ รูปปั้น รูปหล่อต่าง ๆ นับตั้งแต่นั้นมา มนุษย์กลุ่มนี้จึงมีความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ (พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัน ปทุมุตโร), 2540) แท้จริงแล้ว หาใช่ที่พึ่งอันแท้จริงไม่ แต่ที่พึ่งอันแท้จริง คือ พระรัตนตรัย ผู้ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ ย่อมใช้ปัญญาขอบพิจารณา เห็นอริยสัจ 4 ประการ คือ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นข้อ ปฏิบัติให้ถึงความสงบระงับทุกข์ นั้นเป็นสรณะอันเกษม นั้นเป็นสรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะ เช่นนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/188/92)

พระรัตนตรัย มีความสำคัญต่อสังคมไทย โดยถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนไทย คนไทยนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และลักษณะนิสัยของคนไทยมี จิตใจที่ดีงามในทุก ๆ ด้าน พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ได้นำเอาธรรมพระพุทธศาสนาไปใช้ในการปกครองประเทศเรียกว่า ทศพิธราชธรรม ใช้หลัก “ธรรมาธิปไตย” และหลักอปาริหานิยธรรม เป็นหลักในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นให้เกิดความรักความสามัคคีกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชนชาวไทยให้มีความ เป็นหนึ่งเดียวกับการที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จผลดี บรรลุจุดหมายที่ต้องการได้อย่างแท้จริงนั้น จะพัฒนาเพียงด้านวัตถุอย่างเดียวเท่านั้นคงไม่เพียงพอ แม้จะระดมทุนระดมแรงลงไปแล้วอย่างมากมาย ก็ไม่ทำให้สังคมบรรลุความมั่งคั่งรุ่งเรืองและสันติสุขที่แท้จริงได้ มิใช่แต่มีความสำคัญต่อ สังคมไทยเท่านั้น หากแต่สำคัญต่อโลกด้วยดังที่ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ กล่าวว่า บรรดาศาสนาในโลกนี้ พุทธศาสนาน่าจะเป็นศาสนาที่ยอดเยี่ยมที่สุด และเหมาะสมแก่คนทุกยุคทุกสมัย เพราะทนต่อการ

พิสูจน์ได้ตลอดเวลา คำสอนของพระพุทธศาสนามีความเป็นสากลและเข้ากับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ไม่ล้าสมัยไปกับกาลเวลา” (อัสสรา, 2559) ซึ่งเห็นได้ถึงความสำคัญของพระรัตนตรัยว่า เป็นที่พึ่งทางความรู้ ทางสติปัญญา ที่พึ่งสมาปฏิบัติ ที่พึ่งต้นแบบวิถีชีวิต แม้พ้นจากอบายภูมิ เข้าสู่สุคติด้วยการบรรลุธรรมชั้นสูงเป็นพระอริยบุคคลหรืออาจให้ถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ในชาติต่อ ๆ ไป หากแม้ว่าการปฏิบัติธรรมของท่านทั้งหลาย ยังไม่สำเร็จมรรคผลใด ๆ ในชาติปัจจุบัน ก็ควรเข้าถึงพระรัตนตรัยไว้เป็นที่พึ่งที่ระลึกต่อไป

ลักษณะเด่นของพระรัตนตรัย

1. ลักษณะเด่นของพระรัตนตรัยในฐานะสัจญะ

พระไตรรัตน์ คือ ศาสนาที่นับถือพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งสรวง เป็นศาสนาเดียวที่มีพระรัตนตรัย ศาสนาอื่นไม่มี พระรัตนตรัยนี้ไม่แยกกัน แต่สัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ พระพุทธเจ้าผู้ค้นพบพระธรรม แล้วใช้พระธรรมนั้นสั่งสอนสาวก และพระสาวกก็รู้และปฏิบัติตามคำสอนนั้นเป็นพระอรหันตสาวกและพุทธบริษัทที่ศึกษาไตรสิกขาในฐานะศาสนิกที่ดี ลักษณะเด่นหรือเอกลักษณ์คือ ลักษณะเป็นหนึ่งเดียว ลักษณะเฉพาะอย่าง พระพุทธศาสนาก็มีลักษณะเฉพาะของพระพุทธศาสนาโดยปฏิบัติตามสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) พระพุทธศาสนา ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นที่ยอมรับว่า พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งวัฒนธรรมประเพณี แหล่งศิลปวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนธรรม ศาสนบุคคลอย่างดีที่สุด เกือบทุกประเพณีที่สำคัญเกี่ยวเนื่องกับศาสนา แม้ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง นอกจากนี้ยังมีเอกลักษณ์ของศาสนาโดยตรง ได้แก่ วันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา ประเพณีทำบุญเข้าพรรษาด้วยการถวายผ้าอาบน้ำฝน ทำบุญออกพรรษาด้วยการตักบาตรวันเทโวโรหณะ บุญบั้งไฟ เป็นต้น ในส่วนศิลปวัตถุ จะมีข้อฟ้าใบระกา หางหงส์ บนหลังคาพระอุโบสถ ศาลาว่า ที่แสดงถึงความอ่อนช้อย ศาสนสถาน จะมีวิหาร ลานเจดีย์ ต้นศรีมหาโพธิ์ พระปรารักษ์ ศาสนธรรมจะมีรูปแบบการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ ศาสนบุคคลจะมีประเพณีอุปสมบท มีศาสนิกอยู่ในฐานะอุบาสกอุบาสิกา ทำบุญ ตักบาตรเป็นนิจ มีพระสงฆ์อยู่ในฐานะนักสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา การฟื้นฟูสุขภาพจิตใจ เป็นผู้กล่อมเกล่าจิตวิญญาณให้สัมปยุตด้วยธรรม

2. ลักษณะเด่นของพระรัตนตรัยในฐานะอเทวนิยม

ลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนา คือ เป็นศาสนาแบบอเทวนิยมโดยไม่ถือเทพบันดาล ไม่หวังพึ่งอาศัยสิ่งที่เหนือธรรมชาติเข้าช่วย มุ่งปฏิบัติด้วยตน พึ่งตนเองในการปฏิบัติเข้าถึงความหลุดพ้นตามหลักอริยสัจเป็นที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้น ดังนี้

2.1 ศาสนาแห่งอเทวนิยม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาอเทวนิยม เกิดขึ้นในท่ามกลางศาสนาเทวนิยมทั้งหลายของอินเดีย ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพราหมณ์ เช่น และลัทธิอื่น ๆ ในบรรดาศาสนาและเจ้าลัทธิของอินเดียโบราณต่างมีแนวคิดความเชื่อในเรื่องพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สร้างจักรวาลมนุษย์และสัตว์ ล้วนเป็นตามลิขิตของพระองค์ มีหน้าที่จงรักภักดีและทำพิธีกรรม

2.2 ศาสนาแห่งมนุษยนิยม พระพุทธศาสนามีลักษณะศาสนาแนวมุขนิมิต คือ การพ้นทุกข์ได้ด้วยการปฏิบัติของตนเอง ไม่ใช่เทพบันดาลให้พ้นทุกข์ได้ เป็นศาสนาแห่งการตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นผลผลิตจากการปฏิบัติด้วยพระองค์เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ รู้ริยสัจธรรมด้วยพระองค์เอง พระองค์ทรงประกาศพระองค์ว่า ได้บรรลุถึงความสุขหรือคุณงามความดีของชีวิตด้วยความสามารถของพระองค์เองในฐานะมนุษย์ คือได้ทรงเป็นพระอรหันต์ผู้หมดสิ้นกิเลสอาสวะทั้งหลายด้วยวิธีการทางปัญญา เป็นผลให้ทรงมีพระปัญญาคุณอย่างสมบูรณ์ ปัญญา เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เกิดชีวิตดีงาม ละความสุขและการที่ทรงมีปัญญานี้เอง ทำให้พระองค์ทรงเห็นความเป็นจริงของโลกและชีวิตว่า ตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์ เมื่อทรงทราบแล้วจึงทรงแนะนำให้ชาวโลกได้ปฏิบัติตามวิถีที่พระองค์ได้ทรงค้นพบ คือ สอนให้มนุษย์มีความเชื่อมั่นในการกระทำของตนเองในการนำไปสู่ความดีงามโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งสิ่งอื่น ดังนั้น พระองค์ทรงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเกิด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 11/80/59) จะเห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าประกาศหลักการที่เป็นการปฏิบัติความคิดความเชื่อและวิถีชีวิตของมนุษย์ว่า มุขนิมิตนี้เป็นสัตว์พิเศษที่มีศักยภาพที่จะฝึกฝนตนพัฒนาให้ดีเลิศประเสริฐสูงสุด เรียกว่า “พุทธะ ซึ่งเทพเจ้าทั้งหลายจะมอบน้อมบูชา ซึ่งมนุษย์ฝึกฝนตนเองให้ถึงที่สุดแล้ว ก็จะเป็นผู้เลิศ เป็นผู้ใหญ่ และประเสริฐ” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตโต), 2554)

2.3 ศาสนาแห่งการปฏิบัติทางสายกลาง พระพุทธเจ้าใช้วิธีนี้ปฏิบัติตนเพื่อพ้นทุกข์ เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้ามาแล้วเรียกว่า บำเพ็ญทุกกรกิริยา เป็นเวลา 6 ปี ซึ่งไม่ประสบผลสำเร็จ ต้องยอมถอย หันมาปฏิบัติสายกลางระหว่างทางปฏิบัติสุดโต่ง 2 สายนี้ จึงบรรลุถึงความพ้นทุกข์ เป็นพระพุทธเจ้า ศาสดาผู้ค้นพบอริยสัจธรรม 4 ประการ เรียกตามระบบศาสนาว่า พระพุทธศาสนามีพระไตรรัตน์โดยหน้าที่ พระพุทธ ทำหน้าที่รู้ ตื่น เบิกบาน พระธรรม ทำหน้าที่สั่งมาปฏิบัติ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นต้นแบบดำเนินชีวิตสายกลาง มีสมณะ มกน้อย สันโดษ พอเพียง มีโภชนมัตถัญญตา พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับปัญญามากกว่าศรัทธาอย่างไรก็ตาม แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะกล่าวถึงเรื่องศรัทธาอยู่ด้วย แต่ศรัทธาที่พระพุทธศาสนากล่าวคือ ศรัทธาที่อยู่ใน

กระบวนการหรือกระแสที่จะทำให้เกิดปัญญาเท่านั้น ศรัทธาที่อยู่ในฐานเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดปัญญาขึ้นสูง ต้องมีศรัทธาเชื่อมั่นในศักยภาพของตนว่า สามารถทำได้

2.4 ศาสนาแห่งธรรมชาติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแนวธรรมชาติโดยมีความเชื่อว่า ความจริงบนโลกและชีวิตตลอดถึงสรรพสิ่งที่อยู่บนโลกนี้ไม่มีผู้สร้างผู้บันดาลให้เป็นไป ไม่มีสิ่งที่มีอำนาจอยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ของทุกสิ่ง แต่สรรพสิ่งเป็นไปหรือเคลื่อนไหวไปได้อย่างมีระเบียบเพราะเป็นไปตามกระบวนการหรือกฎของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นโลกของวัตถุ (รูปธรรม) หรือโลกของจิตใจ (นามธรรม) สิ่งนี้คือ ความเป็นจริงที่เป็นและดำเนินไปอยู่เป็นความจริงที่ไม่มีผู้คอยกำกับให้เป็นไปได้ทั้งสิ้น แต่ทุกสิ่งเป็นไปอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติของตัวมันเอง และอยู่ในลักษณะที่อาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้น กระบวนการเกิดขึ้น ดำเนินไปอยู่ และทำลายไป สามารถตรวจสอบถึงความเป็นมาเป็นไป หรือระบุสาเหตุได้ (เหตุผลนิยม) สามารถตรวจสอบได้ ว่ามีลักษณะเป็นอย่งนั้นอย่างนี้เพราะอะไร ลักษณะธรรมดาเหล่านี้มีอยู่ในธรรมชาติก่อนแล้ว พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ค้นพบเท่านั้น ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเจ้าจะอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ธาตุนั้นคือความตั้งอยู่ธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคต รู้บรรลุธาตุนั้นว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ครั้นรู้แล้ว บรรลุแล้ว จึงบอก แสดง ปัญญาติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 20/137/385) อันหมายความว่า กฎความจริงทางธรรมชาติเหล่านี้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับศาสนาใดหรือลัทธิใดว่าเป็นเจ้าของ แต่เป็นความจริงที่มีอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงดังกล่าวด้วยพระปัญญาญาณขั้นสูงแล้วนำมาบอกแก่ชาวโลกเท่านั้น

3. ลักษณะเด่นแห่งพระไตรรัตน์ในฐานะปรัชญา

การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนากับปรัชญา เพื่อให้ทราบชัดว่าพระพุทธศาสนาที่ใช้พระไตรรัตน์เป็นแกนกลาง กับปรัชญานั้น ต่างกันอย่างไร คือ พุทธปรัชญาปรัชญาทุกระบบ โดยเฉพาะปรัชญาตะวันออกซึ่งรวมทั้งปรัชญาด้วย มุ่งแสวงหาความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิต เช่นเดียวกับปรัชญาตะวันตก แต่มิใช่แตกต่างกันคือ ปรัชญาตะวันตกมุ่งแสวงหาความจริงหรือข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว โดยไม่พยายามที่จะปฏิบัติตนเพื่อให้เข้าถึงความจริงที่ได้แสวงหาพบแล้ว เพราะฉะนั้น นักปรัชญาตะวันตกอาจดำเนินชีวิตไปในทางตรงกันข้ามกับแนวความคิดทางปรัชญาของตนก็ได้ อีกอย่างหนึ่ง ปรัชญาตะวันตกส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวกับศาสนา คือแยกออกเป็นคนละส่วนกับศาสนา ส่วนปรัชญาตะวันออกไม่อาจแยกออกจากศาสนาได้เด็ดขาด ทั้งนี้เพราะนักปรัชญาตะวันออก เมื่อแสวงหาความจริงจนพบแล้ว ก็พยายามที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดขึ้นไว้เพื่อเข้าถึงความจริงนั้น ๆ ฉะนั้น ปรัชญาตะวันออก เช่น ปรัชญาที่กำลังกล่าวถึงนี้ จึงเป็นปรัชญา

ชีวิต เพราะแนวความคิดทางปรัชญาที่ค้นคิดขึ้นได้นั้น ได้นำมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (Way Of Life) ด้วย โดยลักษณะดังกล่าวนี้ ปรัชญากับพุทธศาสนาจึงแยกออกจากกันได้ยาก ไม่เหมือนปรัชญาตะวันตกซึ่งเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ ส่วนปรัชญาตะวันออกโดยทั่วไปได้กลายมาเป็นรากฐานของศาสนาดังเช่นพระพุทธศาสนา เป็นต้น

พุทธศาสนากับปรัชญา แม้จะมีบ่อเกิดจากแหล่งเดียวกัน คือ ประสบการณ์ของชีวิตมนุษย์ก็ตาม แต่มีลักษณะพิเศษเฉพาะอย่างที่ธรรมชาติ ประสบการณ์ วิธีการ และจุดหมายของแต่ละวิชา ซึ่งอาจยกมาเปรียบเทียบให้เห็นเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1) พุทธศาสนามุ่งแสวงหาความรู้เกี่ยวกับรูปแบบวิถีทางและอิทธิพลของตนที่มีต่อชีวิตและสังคมรวมทั้งการตีความหลักคำสอนต่าง ๆ พยายามตอบปัญหาพื้นฐานที่เกี่ยวกับชีวิต โดยการยึดหลักเอาศรัทธาเป็นหลักเป็นพื้นฐาน ส่วนปรัชญามุ่งแสวงหาการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อพยายามเข้าใจตนเองและโลกโดยอาศัยเหตุผลเป็นหลักการและจุดยืนในการมองปัญหาต่าง ๆ

2) ปรัชญามุ่งแสวงหากฎทั่วไป ซึ่งเป็นบรรทัดฐานของมนุษย์โดยทั่วไป ส่วนปรัชญาไม่ได้มุ่งแสวงหากฎทั่วไปเหมือนวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา เป็นการแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานอันมีลักษณะเป็นนามธรรม สัมพันธ์กับประสบการณ์ชีวิต ซึ่งย่อมแตกต่างกันไปตามกาลเวลาและสถานที่

3) พุทธศาสนาไม่ได้ใช้เหตุผลอย่างเดียวมาอธิบายประสบการณ์ของชีวิต แต่อาศัยความงาม อารมณ์ และความรู้ความศรัทธามาเป็นองค์ประกอบ เพื่อที่จะเข้าใจในหลักธรรมของศาสนา ส่วนปรัชญามีได้แสวงหาความชื่นชมและความงามในตัวของมันเองในการตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง วิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ อาจจะมีเกิดความชื่นชมและความงามควบคู่ไปด้วย

4) พุทธศาสนามุ่งหมายที่จะ “พิสูจน์” ความจริง อันเป็นคำตอบปัญหาเรื่องชีวิต ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตนในแต่ละศาสนา บางอย่างอาจจะสอดคล้องลงรอยกันกับวิธีการ กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ แต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ในทุกกรณี เพราะพุทธศาสนาเป็นเรื่องความเชื่อต่อสิ่งนอกเหนือกฎเกณฑ์เหนือธรรมชาติ แต่ปรัชญาพยายามหลีกเลี่ยงการพิสูจน์ตามแบบวิทยาศาสตร์ คงมุ่งแต่ค้นคว้าหาคำตอบ คือปัญหาที่เกิดขึ้นอันอาจเป็นเพียงคำอธิบายเบื้องต้น ซึ่งอาจได้รับการพิสูจน์โดยกาลเวลาอยู่แล้ว

5) พุทธศาสนายึดมั่นในเรื่องคุณค่าและข้อเท็จจริง ถือว่ามีมาในศาสนาเพราะทำให้การปฏิบัติตามหลักธรรมมีความหมาย แต่ปรัชญามีปัญหาเรื่องคุณค่าและข้อเท็จจริงแสดงบทบาทแตกต่างกันกล่าวคือ พุทธอภิปรัชญาเกี่ยวข้องกับความจริงสูงสุด พุทธญาณวิทยาเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแสวงหาความรู้ ส่วนพุทธจริยศาสตร์เกี่ยวข้องกับเรื่องของคุณค่า

และแต่ละประเภทของปรัชญาจะเน้นบทบาทของคุณค่าไม่ตรงกัน อย่างไรก็ตาม หากเราถือหลักการอันเป็นสากล ซึ่งเป็นธรรมชาติของระบบแนวคิดในโลกทางตะวันออกแล้ว เราก็ต้องยอมรับว่า ศาสนากับปรัชญาไม่ว่าจะเป็นศาสนาอะไร ไม่อาจแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ ทั้งศาสนาและปรัชญาต่างมีข้อเหมือนกันคือ “เป็นผลผลิตของประสบการณ์ชีวิต”

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาเน้นแนวคิด ทฤษฎี แสดงเหตุผลที่สมเหตุสมผล ไม่เน้นความเชื่อ แม้ในคำสอนของศาสนา ถ้าไม่ได้ตรวจสอบให้ถูกต้องตามหลักเหตุผลก็จะไม่เชื่อ ตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุปัจจัยและทรงแสดงทางสายกลางเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ถูกต้องตามลำดับ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

4. ลักษณะเด่นคำสอนแห่งพระไตรรัตน์ไม่ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์

ในฐานะที่พระพุทธศาสนาประกาศตัวว่าเป็นสังขนิยม คือคำสอนที่เสนอเรื่องความจริงในธรรมชาติ จึงมักถูกตั้งคำถามว่า มีความขัดแย้งหรือสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์หรือไม่เพียงใดในเรื่องนี้มักได้รับการอธิบายจากปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาว่า พระพุทธศาสนามีลักษณะไม่ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์แต่อย่างไร โทศนคติต่อเรื่องนี้ว่า พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์มีความเหมือนกันในบางแง่ เช่นมุ่งศึกษาธรรมชาติและพยายามเข้าถึงกฎธรรมชาติ รวมทั้งศรัทธาล้ำยกัน คือ มองว่าธรรมชาติมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนโดยเป็นไปตามเหตุปัจจัย (พระไพศาล วิสาโล, 2542) อย่างไรก็ตาม พระธรรมปิฎกก็ยังได้แสดงทัศนะต่อไปว่า พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์แม้จะมีส่วนเหมือนกันแต่ก็มีความแตกต่างอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมเกี่ยวกับธรรมชาติหรือขอบข่ายของธรรมชาติที่สนใจศึกษา วิธีการเข้าถึงธรรมชาติแต่ที่สำคัญก็คือพระพุทธศาสนามีได้ไ้รู้ความจริงทางธรรมชาติเฉย ๆ อย่างวิทยาศาสตร์แต่ไ้รู้ความจริงเพื่อเข้าสู่ความดีงามสูงสุดและบรรลุอิสรภาพได้ ความแตกต่างของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ไม่ใช่เป็นส่วนของความขัดแย้งที่เข้ากันไม่ได้แต่เป็นเรื่องของการกิจที่แต่ละฝ่ายมุ่งจะไปให้ถึง กล่าวคือ วิทยาศาสตร์มุ่งแก้และพัฒนาฝ่ายวัตถุ ส่วนศาสนามุ่งแก้และพัฒนาจิตใจ เรียกได้ว่าพระพุทธศาสนาไปไกลกว่าวิทยาศาสตร์ตรงที่พุทธศาสนาให้คำตอบเกี่ยวกับความเป็นจริงของจิตใจอันเป็นฝ่ายนามธรรมได้ด้วย ในขณะที่วิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถเข้าถึงความเป็นจริงดังกล่าวได้ และที่สำคัญคือ พระพุทธศาสนาค้นพบความจริงทางธรรมชาติโดยเฉพาะโลกของนามธรรม เพื่อเข้าใจ และปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมชาตินั้น ในขณะที่วิทยาศาสตร์ค้นพบความจริงธรรมชาติโดยเฉพาะโลกของวัตถุเพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในเชิงเอาชนะธรรมชาติเป็นหลัก ส่วนพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2553) ได้กล่าวว่า ในประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาไม่เคยมีความขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์ เพราะเราถือว่าพระพุทธ

ศาสนาสอนเรื่องศาสนา วิทยาศาสตร์ก็สอนเรื่องวิทยาศาสตร์อะไรที่วิทยาศาสตร์บัญญัติว่าจริง พระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ต่างก็พูดถึงสัจจะธรรมแล้วจะขัดแย้งกันได้อย่างไร

วิธีการฟังพระรัตนตรัยตามหลักพระพุทธศาสนา

1. ฟังรู้ความรู้ในพระรัตนตรัย การฟังพระรัตนตรัยนั้น มีวิธีการและกระบวนการการเข้าถึงเพื่อฟังที่ถูกต้อง ตามลำดับความสำคัญก่อนหลังสอดคล้องกับจริตของคน ดังนี้

1.1 รู้พระรัตนตรัยในสัมมาทิฐิ การฟังพระรัตนตรัย ต้องอาศัยกระบวนการฟัง โดยมีสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้น เบื้องหน้าก่อน เปรียบดังแสงไฟฉายที่ต้องส่งผ่านทาง สอดคล้องกับคำว่า พุทธะ พุทธโ ที่หมายถึงความรู้ รู้ ตื่น เบิกบาน ตามแนวพุทธภาวะ (พุทธโ) การรู้นี้เป็นบูรพภาคการศึกษาที่ต้องมีกัลยาณมิตร ผู้คอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง อาศัยเรียนรู้สังคม เป็นลักษณะเดียวกับสัมมาทิฐิ ข้อแรกของอริยมรรค 8 ประการ ปัญหาว่า ทำไมจึงขึ้นต้นด้วยสัมมาทิฐิ ก็เพราะว่า เมื่อเราเข้าใจถูกต้องแล้วว่า นี่เป็นกุศล นี่เป็นธรรม นี่เป็นอกุศล ก็ย่อมปรับทิศทางให้ถูกต้อง

1.2 รู้ความสำคัญของพระรัตนตรัยในฐานะไตรสรณคมน์ ไตรสรณคมน์ แปลว่า การเข้าถึงที่พึ่งอันประเสริฐคือพระรัตนตรัย มาจากกับคำกล่าวว่า พุทธ ัมม สรณ คจฺจามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง สรณะ คำว่า สรณะ ท่านนิยามไว้ว่า ที่พึ่งอันเป็นเครื่องระลึก ที่พึ่งอันจะรักษาเราให้รู้ เข้าใจความจริงของสรรพสิ่งตามที่เป็น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ร้อยสี่ 4 ซึ่งเป็นความจริงธรรมชาติ ทำให้พระองค์เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสัพพัญญู เป็นโลกวิทู เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังบทพุทธคุณซึ่งเป็นคุณลักษณะของพระพุทธเจ้า 9 ประการ มี อรหัง สัมมาสัมพุทธโ เป็นต้น

1.3 รู้ความสำคัญของพระรัตนตรัยในฐานะที่พึ่งอันประเสริฐ พระรัตนตรัย เป็นองค์รวมของคำว่า พระพุทธศาสนา ที่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ค้นพบสัจธรรมด้วยญาณ ปัญญา วิชชา ดังแสงสว่างส่องความมืดที่กำจัดจนหมดสิ้นไป จนปรากฏเห็นธรรม คือ ความรู้ ความจริง ความดี ความสามัคคี ความรัก ความเมตตา ความสันติของชาวโลก คำว่า พระพุทธศาสนา มีคำสอนรวมลงคำว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนั้น トラバใดที่ใคร ๆ เป็นชาวพุทธ เขาก็ยังจำเป็นต้องปฏิบัติตามไตรสิกขา คือการศึกษาอยู่ตลอดเวลา นั้น จึงเข้าข่ายกับระบบการศึกษาของไทยว่า ศึกษาตลอดชีวิต ไม่มีคำว่าจบ

1.4 รู้พระรัตนตรัยในฐานะแกนกลางของพระพุทธศาสนา หลายศาสนามีองค์แกนกลางของศาสนา โดยศาสนาคริสต์ จะมี พระบิดา พระบุตร พระจิต ศาสนาพราหมณ์ จะมี พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ ส่วนพระพุทธศาสนาก็มีพระไตรรัตน์ หรือพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ

พระธรรม และพระสงฆ์ องค์ประกอบสำคัญของพระพุทธศาสนา ตามที่พระราชธรรมนิเทศ ได้กล่าวว่า “พุทธศาสนิกชนต้องถึงพระรัตนตรัยเป็นกิจแรก” (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ), 2542) แกนกลางในฐานะพระพุทธรัตน โดยพระพุทธเจ้า พระผู้สอนให้เราประพฤติปฏิบัติชอบด้วยกาย วาจา ใจตามพระธรรมวินัย ซึ่งเรียกรวมกันว่าพระพุทธศาสนา พระเจ้าเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ที่ จารึกไว้ว่า เป็นบุคคลคนหนึ่งที่ได้ใช้ความเพียรพยายามค้นหา แสวงหาทางความจริงในธรรมชาติ เพื่อจะช่วยเหลือพระองค์เองและสัตว์โลกให้หลุดพ้นจากความทุกข์ที่กำลังประสบอยู่ และพ้นจากความ ทุกข์ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ จนในที่สุดพระองค์ได้ตรัสรู้ คือ ค้นพบและเข้าใจอย่าง แจ่มแจ้งในธรรมะที่เป็นความจริงในธรรมชาติของมนุษย์ จึงได้ชื่อว่าพระพุทธ แปลว่า “ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้ เบิกบาน” ปลุกคนอื่นให้ตื่นจากความหลับด้วยโดยอาศัยความกรุณาที่มีอยู่เสด็จไปแสดงธรรมสั่ง สอนประชาชนและชาวโลกให้เป็นผู้ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ จนบุคคลเหล่านั้นได้รับความสุข ความเจริญตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติของตน

คำสั่งสอนของพระองค์ได้ชื่อว่า พระพุทธศาสนา ซึ่งรวมกันแล้ว ว่า พระพุทธ คือ ผู้ ค้นพบ ผู้สอนให้ลุก ปลุกให้ตื่น พระธรรม คือ คำสอน พระสงฆ์ คือ ผู้เป็นต้นแบบนำดำเนินชีวิตสาย กลาง รวมความว่าท่านผู้ตรัสรู้และสั่งสอนธรรมโปรดแก่ชาวโลก ปลุกชาวโลกให้ตื่นจากความหลับ คือ ความหลับหลงใหลเพราะอำนาจของกิเลสเราเรียกว่าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงสอน ประชาชนถึงวิธีที่มีความสุขความเจริญ ทั้งทางโลกและทางธรรม ผู้ดำเนินตามคำสั่งสอนของพระองค์ อาจเลือกวิถีชีวิตที่ตนสามารถปฏิบัติได้

2. พึงความสำคัญในพระรัตนตรัย

ความสำคัญที่ผู้พึงพระรัตนตรัยต้องเห็นความสำคัญของพระรัตนตรัย คือ จำเป็นต้องมี จำเป็นต้องรู้ เข้าใจมีฉะนั้นแล้ว ก็ยากที่จะพึงพระรัตนตรัยที่ถูกต้องได้ มีความดังนี้

2.1 เห็นความสำคัญต่อคุณสมบัติคำว่าอุบาสก คำว่า อุบาสก แปลว่า ผู้เข้าใจแก่ พระรัตนตรัย หรือคนใกล้ศาสนา ธรรมดาสมนามานั้น ตั้งให้อย่างสอดคล้องกับอุปนิสัย หรือ คุณสมบัติของคนนั้น ในสมัยพุทธกาลมีพ่อใจบุญท่านหนึ่งนามว่าสุทตตะ แปลว่าให้ดีแล้ว หากจะ หายอุปนิสัยไม่ผิด ท่านนี้จะเป็นคนซึ่งสงสารผู้ที่ประสบทุกข์ ไร้อาศัยที่กิน ไร้ญาติขาดมิตร อนาคต ไม่มีที่พึ่งพาอาศัย พ่อใจบุญท่านนี้จึงตั้งโรงทานขึ้นเพื่อบริการอาหาร น้ำดื่มแก่คนอนาถาทั้งหลาย ด้วยอุปนิสัยเช่นนี้เองจึงได้รับสมญานามว่า อนาถปิณฑิกเศรษฐี แปลว่าเศรษฐีผู้ให้อาหารแก่คน อนาถา

2.2 เห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยต่อสังคม ปัจจุบันสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของ สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไป จิตใจก็เปลี่ยนแปลงไปตามด้วย ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาศักยภาพของ

ประชากรให้มีคุณภาพทั้งด้านกาย ปัญญาจิตใจ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำพาประเทศชาติไปสู่ความมั่งคั่งและสันติสุขที่แท้จริงได้ตามวัตถุประสงค์ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งเป็นปัญหาที่ซับซ้อนขึ้น บทเรียนที่มุ่งการพัฒนาด้านวัตถุอย่างเดียวคงไม่ได้ต้องร่วมมือกันพัฒนาคนโดยเฉพาะเรื่องจิตใจ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมซึ่งบทบาทวิธีการในการพัฒนาคงให้ความสำคัญที่วัดพระสงฆ์ หรือพระพุทธศาสนา หรือกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือต่อการพัฒนาบุคคลมีลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ ครอบรอบ และครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน คือ “กายภาวนา อบรมกาย สีลภาวนา อบรมศีล จิตตภาวนา อบรมจิต ปัญญาภาวนา อบรมปัญญา” (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), 2532) เป็นเนื้อหาการอบรมชีวิต พัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ 1) กายภาวนา แปลว่า พัฒนากาย ให้มีสุขภาพอนามัยดี แสวงหาความรู้ 2) ศีลภาวนา แปลว่า พัฒนาศีลประพฤติปฏิบัติตนเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่น มีระเบียบวินัย 3) จิตตภาวนา แปลว่า พัฒนาจิต การพัฒนาจิตแบ่งออกได้ 3 ด้าน ดังนี้ 1) คุณภาพจิต คือ ให้มีคุณธรรม เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม มีจิตใจสูง ประณีตเช่น มีเมตตามีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ปลอดเปลื้องทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ มีความกตัญญู 2) สมรรถภาพจิต คือ จิตที่มีความสามารถ มีสติ มีวิริยะ มีความเพียร มีขันติ มีสัจจะ มีอธิฐาน มีปัญญา และ 3) สุขภาพจิต คือ ให้เน้นจิตที่มีสุขภาพดี มีความสุขสดชื่นร่าเริงเบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส ไม่เครียด ไม่คับข้องกระวนกระวาย ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง 4) ปัญญาภาวนา แปลว่า พัฒนาปัญญา คือพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง ใช้ความรู้แก้ปัญหาทำให้เกิดประโยชน์สุขได้ รู้เหตุปัจจัย ทำจิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์โดยสิ้นเชิง

2.3 เห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยต่อศาสนา พระพุทธศาสนา มีความโดดเด่นต่างจากศาสนาอื่น ตรงที่คำสอนในพระพุทธศาสนานั้นเริ่มต้นให้ “เริ่มจากการพิจารณาตัวเอง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 32/42/256) นี่เป็นเรื่องใหญ่ อีกทั้งต้องพิจารณาอย่างละเอียดลออด้วย จากนั้นจึงต้องมาบริหารทั้งกายทั้งใจให้ดี ตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่สำคัญต้องเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการศึกษาและปฏิบัติตามคำสอน โดยมุ่งที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง จะได้มีความสุขทั้งในปัจจุบันและในภพชาติเบื้องหน้า ตัวของเราเองเท่านั้นที่จะช่วยตัวของเราเองได้ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดเจนว่า “อตตาทิ อตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน (พระไตรปิฎกภาษาไทย 32/67/303)

2.4 เห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยต่อการพัฒนาประเทศ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า “การพัฒนาจะต้องดำเนินไปอย่างรอบด้านทั่วถึง ไม่ใช่มุ่งพัฒนาแต่เพียงด้านวัตถุอย่างเดียว ต้องหันมาเน้นด้านการพัฒนาคนคือการพัฒนาที่จิตใจให้มีคุณธรรม จริยธรรม

รวมไปถึงด้านของสุขภาพจิต ซึ่งเป็นงานหลักของพระพุทธานุชาสนา ที่จะได้อรรถาธิบายบทบาทในการพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยปรับวิธีการ และปรับบทบาท ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สถานการณ์ในปัจจุบัน พระสงฆ์ และวัดจะต้องนำหลักการแห่งพระพุทธานุชาสนานำทางเป็นไปอย่างมีทิศทาง และเมื่อกล่าวโดยระบบในการพัฒนาคนโดยสาระก็คือ การศึกษา ซึ่งเรียกว่า “สิกขา” และเนื่องจากมีองค์รวม 3 จึงมีชื่อว่าไตรสิกขา เป็นองค์รวมของการพัฒนาชีวิตที่ดี” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538) การดำเนินการเรื่องนี้ 1) ต้องพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (ธรรมชาติ วัตถุ สิ่งของเทคโนโลยี) และสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ เพื่อนมนุษย์ เรียกรวมว่า ศีล 2) การพัฒนาภาวะจิต ทั้งด้านคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพ ให้เป็นจิตใจที่ตื่นตัว เข้มแข็ง มีความสุข และมีสภาพเอื้อพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา เรียกสั้น ๆ ว่าสมาธิ 3) การพัฒนาปัญญา ให้รู้เข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง ที่จะทำให้ปฏิบัติจัดการแก้ไขปรับปรุงทุกอย่างทุกด้านอย่างถูกต้องได้ผล จนหลุดพ้นจากปัญหา ดับทุกข์ได้ ทำให้เป็นอิสระ สดใสเบิกบาน สุขสงบอย่างแท้จริง เรียกว่า ปัญญา

3. พึงความเชื่อในพระรัตนตรัย

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ กล่าวว่า “เหล่าเทพที่มีความเชื่อในพระพุทธรัตตะ พระธรรมรัตตะ และพระสังฆรัตตะ สัตว์ธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระธรรมราชา ทรงแสดงไว้ดีแล้ว ย่อมรุ่งเรืองยิ่งกว่าดิฉันด้วยอายุ บริวาร ยศและสิริ เทพเหล่าอื่นเล่าก็มีคุณสมบัติ ยวดยิ่งกว่าดิฉันด้วยอานุภาพด้วยรัศมีกาย และมีฤทธิ์มากยิ่งกว่าดิฉันทั้งนั้น” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย 26/702/81) คำว่า เชื่อคำที่ใช้ในพระพุทธศาสนา คือ ศรัทธา แปลว่า ความเชื่อ ในที่นี้ เน้นลงความเชื่อในพระพุทธรูป 9 ประการ พระธรรมคุณ 6 ประการ และสงฆ์คุณ 9 ประการ มี ศรัทธา 4 ประการ คือ 1) กัมมัสถา เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง 2) วิปากัสถา เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรมเชื่อว่าผลของกรรมมีจริง 3) กัมมัสสกตาสถา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสียวิบากเป็นไปตามกรรมของตน 4) ตถาคตโพธิสถา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธรูป มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง และเชื่อว่าพระรัตนตรัยเป็นสรณะอันประเสริฐ กล่าวคือ พระพุทธรูปเชื่อว่าเป็นสรณะ เพราะทรงจัดภัยแก่สรรพสัตว์ด้วยการให้ตั้งอยู่ในสิ่งที่ประโยชน์ และป้องกันมิให้ตกอยู่ในสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ พระธรรมเชื่อว่าเป็นสรณะ เพราะทำผู้ปฏิบัติให้ข้ามพ้นทุกข์กันดารในภพและให้ประสบความสำเร็จอันเกิดจากการปฏิบัติ พระสงฆ์เชื่อว่าเป็นสรณะ เพราะทำผู้อุปถัมภ์บำรุงให้ได้ประสบผลอันไพศาล

4. ฟังการเข้าถึงพระรัตนตรัยของชาวพุทธด้วยภาวนา

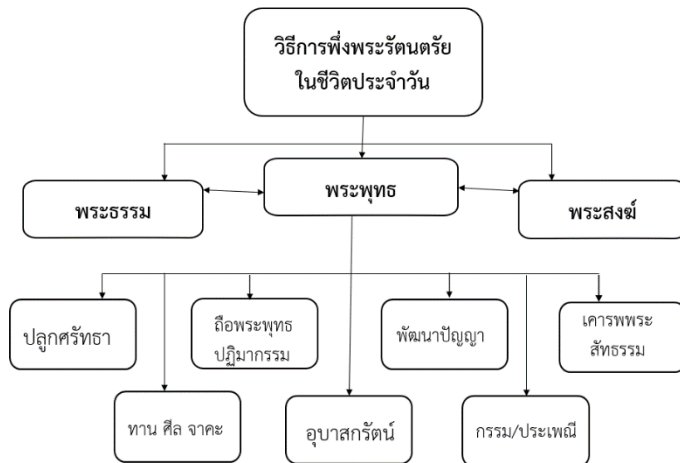
คำว่า ภาวนาในที่นี้ หมายถึงการทำวัตร สวดมนต์ จัดอยู่กลุ่มพิธีกรรม ซึ่งเป็นกิจวัตรประจำวันของพระสงฆ์หรือชาวบ้าน นี่เป็นวิธีการหนึ่งในการเข้าวัด ยอมรับนับถือพระรัตนตรัยต่อไป กล่าวคือ เมื่อชาวพุทธประสบทุกข์ภัย เกิดบ้านไฟไหม้ น้ำท่วม ถูกกดโกง ถูกทำร้าย ประสบเคราะห์กรรมแล้ว ย่อมถือเอาปา ฐาเนา แม่น้ำ เป็นที่พึ่งที่สละ แต่อีกนัยหนึ่ง จะเข้าวัดฟังธรรม ร่วมทำวัตร สวดมนต์เข้าเฝ้ากับพระสงฆ์ ตัวอย่างวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ทางวัดจะสวดมนต์เย็นในพระวิหารพุทธชินราช พระวิหารหลวงพ่อโตบ้าง ก็จะมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งมาร่วมสวดมนต์ เกิดอานิสงส์ทำให้เขาหายคลายทุกข์ไปได้ มีผลให้เขาน้อมเข้ามาหาพระพุทธศาสนาผ่านวัดต่าง ๆ จำนวน การทำวัตรสวดมนต์ ถือว่าเป็นการเจริญกรรมฐานอย่างหนึ่ง เพราะสวดมนต์เข้าเฝ้านั้น เป็นคำสรรเสริญ ให้อนุสติ ความเคารพนบถ คำอ่อนน้อมถ่อมตน และที่สุดคือ วัฏสงสาร ด้วยการเห็นโทษเห็นภัยของชีวิตตามกฎไตรลักษณ์

สรุปผล

การฟังพระรัตนตรัยของชาวพุทธนั้น มีหลายสภาพการณ์ บ้างก็ฟังเมื่อยามมีทุกข์ บ้างก็ฟังในยามมีสุข จะเห็นว่า ชาวพุทธจะฟังพระรัตนตรัยเมื่อรู้สึกกลัว วังเวง ว้าเหว เปล่าเปลี่ยว เดียวดาย เหนงา ไม่มีที่พึ่งใจหาก บางคราวเมื่อสุขสนุกสนานก็พากันเข้าวัดฟังธรรม เวียนเทียน ประทับชณ สวดคล้องกับยุคพุทธกาล ที่ชาวพุทธมีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งจนตลอดชีวิต องค์ธรรมนั้นมีอยู่ในตัวของทุกคน ยามใดที่ชาวพุทธดำรงชีวิตอยู่ด้วยความรู้ ความตื่น และความเบิกบาน ที่เปี่ยมไปด้วย ความกรุณา ความบริสุทธิ์และปัญญา เวลานั้น กล่าวได้ว่า พุทธศาสนิกชนมีที่พึ่งที่สมบูรณ์ที่สุด จะมีทางเดินชีวิตที่แสนจะสว่างไสวไม่มีดมนเลย พุทธศาสนิกชนมีที่พึ่งที่สมบูรณ์ที่สุด จะมีทางเดินชีวิตที่แสนจะสว่างไสวไม่มีดมนเลย วิธีการฟังพระรัตนตรัยตามหลักพระพุทธศาสนา ใช้วิธีอาศัยความรู้ทั้งความรู้ที่ผ่านประสาทสัมผัส 5 คือ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และทางจิต เรียกว่า ความรู้จากอายตนะ 6 การฟังพระรัตนตรัยด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การน้อมนำพระรัตนตรัยมาในตัวในยามจะกิน จะนอน จะออกจากบ้าน ในยามมีภัย เกิดวิกฤตการณ์ อุบัติเหตุอุบัติเกิดขึ้น ก็อนุสติเป็นสรณะหรือมาเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวใจในการสร้างกุศลธรรม เป็นอาการของจิตที่มีศรัทธาเชื่อมั่น มีความเลื่อมใส และมีความเคารพในพระรัตนตรัยนั้นว่าเป็นของเรา เป็นผู้นำทางชีวิตของเรา ซึ่งสามารถนำไปสู่การทำลายละกิเลสได้ในที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา วิธีการพึงพระรัตนตรัยในชีวิตประจำวัน โดยแยกเป็นองค์ประกอบและสรุปเป็นองค์ไว้ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

องค์ที่ 1 ปลูกศรัทธา การถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง สรรณะ ต้องปลูกศรัทธา สร้างความเชื่อถือให้เกิดขึ้นก่อน คือเชื่อว่า สิ่งที่ดีตนทำ คำที่ดีตนพูดนั้น ถูกต้อง เป็นธรรม ไม่ม่งมาย

องค์ที่ 2 ถือพระพุทธปฏิมากรรม ส่วนประกอบพิธีสงฆ์ในการเจริญพุทธมนต์แต่งงานนั้น จะมีพระพุทธรูปองค์ประมุขตั้งบนโต๊ะหมู่ มีขันน้ำพุทธมนต์ มีสายสิญจน์ 9 เส้นหมายถึงโลกุตตรธรรม 9 ได้แก่ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 มีพิธีกรรมถวายสังฆไทยธรรม ไทยทาน การที่ใช้คำว่า สังฆทาน เป็นการถวายแก่สงฆ์ 4 รูป องค์คณะเพื่อไม่ถูกขาดเป็นของส่วนตัว แม้ว่าพระสงฆ์นั้นจะรับสังฆทานเพียงรูปเดียว แต่นั่นก็เป็นการรับแทนพระสงฆ์อื่นด้วย เป็นเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าที่ให้ทำงานสังฆกรรมนี้เป็นหมู่คณะ เพื่อการยินยอม การยอมรับเกิดความพึงพอใจในหมู่คณะ ไม่ให้ใช้อัตตาริปไตยนั่นเอง

องค์ที่ 3 ถือทาน ศีล จาคะ 3 คำนี้ เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดความรัก ความสามัคคีในสังคม พระพุทธศาสนาปลูกฝังจิตสำนึกของผู้คนไว้ว่า ทาน คือ การให้ สามารถกำจัดกิเลสได้ คือ ความตระหนี่ เห็นแก่ เอาไรต์เอาเปรียบคนอื่น ทำให้สังคมไม่น่าอยู่อาศัย คอยจะแก่งแย่ง อยู่อย่างไม่เป็นสุข ศีล คือ การรักษาความสงบ เรียบร้อย ด้วยการไม่ทำทุจริตทางกาย ทางวาจา เป็นเบื้องต้นแห่ง

กิจการทุกอย่างต้องชำระด้วยศีล จาคะ คือ การเสียสละ ในขณะที่ตนมีความสุข ยอมเสียไปเพื่อช่วยเหลือ สงเคราะห์คนอื่นในยามวิฤต เหตุการณ์อันตรายต่าง ๆ

องค์ที่ 4 พัฒนาปัญญา การเป็นพุทธมามกะ อุบาสก อุบาสิกา ต้องปฏิบัติตนต่อพระรัตนตรัยนั้น ด้วยปัญญา รู้แจ้ง ชัดในสัจธรรมแห่งไตรลักษณ์ รับเอาคุณสมบัติที่ปรากฏในพระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ มาปรับใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของเราโดยถือเป็นแบบอย่าง

องค์ที่ 5 อุบาสกรัตน คือ อุบาสก อุบาสิกาแก้ว ที่ประเสริฐ มีคุณสมบัติที่เชื่อในพระรัตนตรัย ไม่เชื่อมงคลต้นข้าว ไม่เข้ารีตศาสนา ไม่ทบถ แต่กลับยกย่องในพระรัตนตรัยว่า พระพุทธ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ ทรงชี้ทางเพื่อให้ชาวพุทธทั้งหลายได้ปฏิบัติตามเพื่อบรรลุลความหลุดพ้น ซึ่งเมื่อเข้าถึงย่อมทำให้บุคคลนั้นรู้แจ้งในพระธรรมอันประเสริฐ ดังพระพุทธดำรัส ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดเห็นตถาคตผู้นั้นเห็นธรรมนั้นหมายความว่าเมื่อผู้นั้นปฏิบัติธรรมก็ย่อมเข้าถึงการตรัสรู้ด้วยตนเอง

องค์ที่ 6 กรรม/ประเพณี กรรม คือให้เชื่อกรรม ผลการกระทำของตน เมื่อทำดี ย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ผลชั่ว หวานพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวทรามประณีต เพราะผลการกระทำของตน เรามีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นที่พึ่งเช่นนั้น

องค์ที่ 7 การเคารพ ยำเกรงในพระสัทธรรม เป็นเครื่องยืนยันการตั้งอยู่ในนานของพระพุทธศาสนาถ้าปฏิบัติในพระรัตนตรัยอย่างนี้ ก็จะทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ไม่นาน คือ 1) อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในศาสดา (พุทธรัตนะ) หมายถึง เมื่อขึ้นสู่ลานเจดีย์เป็นต้นก็ไม่หุบร่ม ไม่ถอดรองเท้า และกล่าวคำหยาบเป็นต้น 2) อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในธรรม (ธรรมรัตนะ) หมายถึง นั่งหลับและคุยกันในขณะที่ฟังธรรม 3) อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสงฆ์ (สังฆรัตนะ) หมายถึง อยู่ท่ามกลางสงฆ์ที่ไม่สำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย และไม่มีความเคารพในพระเถระ ได้แก่ พระผู้มีระดับอายุ คุณธรรม ความรู้ที่นับว่าเป็นพระผู้ใหญ่ 4) อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขา ศีล สมาธิ และปัญญา ให้บริบูรณ์ 5) อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงกันและกัน คือ หมายถึงก่อการทะเลาะวิวาทกันเป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). (2532). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2553). *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พุทธธรรม ฉบับขยายความ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตฺโต). (2554). *มองวันวิสาขบูชา หวังถึงอารยธรรมโลก*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปั่น ปทุมุตฺโตโร). (2540). *ประวัติความหมายเล็กเชื่อไร้เหตุผล ฟังตนเอง และฟังธรรมะ*. กรุงเทพฯ :ธรรมสภา.
- พระไพศาล วิสาโล. (2542). *พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมสาร จำกัด.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ). (2542). *ศาสนทายาทคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : พรศิวกการพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อัปสรา. (2559). *ศาสนาของไอน์สไตน์คือพุทธะ*. กรุงเทพฯ : บริษัท ส. เอเชียเพรส (1989)จำกัด.